

*Praslovanska dialektizacija
v luči etimoloških raziskav*

*Ob stoti obletnici rojstva
akademika Franceta Bezlaja*

ZBORNİK REFERATOV
Z MEDNARODNEGA ZNANSTVENEGA SIMPOZIJA
V LJUBLJANI, 16.–18. SEPTEMBRA 2010

UREDILI
METKA FURLAN IN ALENKA ŠIVIC-DULAR

Ljubljana 2012

Псл. **p(r)etro* п. ‘таван(ица)’, ‘греда’,
‘сушара’ или ‘остава’?

Псл. именица **petro* ‘таван(ица), стреха; спрат; греда, полица итд.’ тумачи се као дублет (са спроведеном дисимилацијом *-r- : -r- > Ø : -r-*) истозначног зап.сл. дијалектизма **preto* који се, као примаран од два облика, изводи од псл. **pretati* помоћу суфикса **-ro*. У основи овакво тумачење предлагао је још Микола, за њим Вондрак, касније и Вајан, но како је оно изостало из свих етимолошких речника, након осврта на вербалну семантику, овде се оно додатно аргументује примерима паралелизма значења ове именице и номиналних изведеница синонимног етимолошког гнезда глагола **klasti*, **kladq*.

Кључне речи: словенски језици, прасловенски језик, етимологија, семантика, ономасиологија, дисимилација, псл. **petro*, псл. **preto*, псл. **pretati*

0. Како* прасловенски речници још нису дошли до речи **petro*, чије континуанте у већини савремених словенских језика значе ‘спрат, таваница, стреха, балкон; греда, полица и сл.’¹ – а само у појединима и нешто друго² – прилика је да се ос-

* Овај чланак је резултат рада на пројекту „Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика“ који под бр. 178007 у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

1 Поред књижевних речи, пољ. *pietro* и чеш., слч. *patro* ‘спрат’, ту су и увелико нотиране – не само семантички блиске већ често и истоветно дефинисане – дијалекатске као мак. *netar* ‘таваница’ (Hendriks 277), с.-х. *netar* ‘највиши спрат под кровом; под од пружа по гредама изнад огњишта; таван од дасака за сушење жита; изба’ (Skok 2: 649), слн. *petro* ‘таваница од греда’ (Bezljaj 3: 32), рус. *пятра* ‘испуст на крову’, ‘таваница од греда изнад гумна; сенара’ (такође струс. *пятро* ‘кров’, уп. Фасмер 3: 425-426), блр. *пятра* ‘таван у стаји или на гумну; сеник’, ‘кокошињац’ (ЭСБМ 10: 318), укр. *пятра* ‘полице на које се стављају готове посуде (код грнчара)’, дијал. и ‘спрат’ (ЕСУМ 4: 652) итд.

2 То су разнозначни дијалектизми као буг. дијал. *нетрек* ‘кол за слама’ (БЕР 5: 206, в. нап. 9), слч. дијал. *partica* ‘súčast’ podstrešnej konštrukcie zrubovej stavby’ (SSN 2: 740), слч. дијал. *petrenec* ‘malá kôpka nedosušeného sena alebo d’ateliný’, ‘kôpka snopov postavených hore klasom’ (SSN 2: 781-782), блр. дијал. *пятро* ‘раскладка снапоу для малацьбы’ (ЭСБМ 10: 318), рус. дијал. *пятра* ‘ящики для хранения кедровых орехов’, *пятро* ‘хозяйственная постройка, сарай’, или *пятра* / *пятры* ‘балкон’, *пятра* ‘деревянный настил, помост перед входом в амбар’ итд. (СРНГ 33: 235-236).

врнемо на њено тумачење у етимолошкој литератури, укључујући ту стандардне речнике, релевантне приручнике и поједине чланке, како би се, макар делимично, разјасниле недоумице око њеног порекла. Два су кључна момента спорна: један је реконструкција крајњег етимона (тј. избор глагола од кога се именица изводи – а уз то и суфикса који учествује у творби), а други је, тесно везан са првим, питање односа ове именице према мање-више синонимном, и ареално комплементарном, псл. дијалектизму **pretro* чије су континуанте, иначе нешто ужег семантичког репертоара,³ (засад) ограничене на западнословенске језике.⁴

1.0. Укратко, да подсетимо, **petro* се стандардно изводи од глагола **peti*, **pъnъ* ‘напињати, разапињати’⁵ и суфикса **-tro* (тако нпр. Brückner 413, Фасмер 3: 426 са реконструкцијом првобитног значења ‘оно што је разапето (преко гумна, сеника и сл.)’, док се **pretro* ретко тумачи као самостална, независна реч, у ком се случају изводи од глагола **pretati* помоћу суфикса **-ro*,⁶ а чешће као резултат секундарне контаминације првобитног **petro* још једним *-r-* под утицајем глагола **pretati*, или просто антиципацијом тога *-r-*.⁷ Сви аутори помињу, и истовремено одбацују, Мерингерово извођење псл. именице од лат. *pons* ‘мост’, као и Махекову помисао на њену везу са гр. μέλαθρον ‘главна таванска греда’.

1.1. Прегледом актуелних етимолошких **речника** свих словенских језика долази се до помало изненађујућих сазнања о томе како су – и колико различито – у њима протумачене одговарајуће континуанте прасловенске и општесловенске именице **petro*. У овом тренутку ваља инсистирати на квалификацији „општесловенска“ пошто је, од првих помена (уп. експлицитно негирање: „na Balkanie i Rusi zaginęło“, Brückner 413), у међувремену изолекса континуанти ове именице покрила све источно-⁸ и јужнословенске⁹ језике, добрим делом и западнословенске – осим

3 Осим стандардно навођених блискозначних термина, стпољ. *przetr* ‘таваница и простор над њом’, пољ. дијал. *przetr, przeter, przetro* etc. ‘idem’ (Boryś 434), каш. *přater, prątro* etc. ‘idem’ (SEK 4: 121-122), глуж. *přatr* ‘Dachgebälk in der Scheune’, длуж. *pšetš* ‘ein Bodenraum der zu Speicherung der Getreidegarben oder des Heus und anderen Feldfrüchte diente; Getreide-, Heuboden’, полап. *přotrü, přotprü* ‘Boden, Balken worauf das Korn in den Bauernhäusern oder Scheunen nach oben gestochen wird’ (Schuster-Šewc 1168), ту треба приброджати и семантички дисонантно стчеш. *přatro* ‘шкриња за одело’ (в. ESJS 3: 710 s.v. *pretati*).

4 Уп. закључак Хане Поповске-Таборске да „Nieliczne kontynuanty **pretr-* w pol. dial. i роświadczenia ze stpol. kaźą zakładać lechicko-łuźicki zasięg dawnego **pretr-*“ (SEK 4: 121-122).

5 Једино Skok 2: 649 полази од друге семантике истог глагола: „izvedenica ... pomoću sufiksa *-tro* za оруде, od osnove *peti* ... jer se na *petar* treba *popeti*“ („тумачење“ које још Маретић у RJA преузима од С. М. Љубише).

6 Овако још Микола, Вондрак и Вајан (в. § 1.3.2., 1.2.1., 1.2.2), слично и Ваńkowski 2: 927, 574: „**prent-r-o-m* od vb. **prent-* ‘ustawiać horyzontalnie (poziomo)’“, или мање уверљиво од не. **(s)-pren-tr-os* ‘gespannt, gewölbt’ (тако Schuster-Šewc 1168b).

7 Тако Фасмер и Бориш, односно Махек и Безлај (в. § 1.1.1.).

8 За конкретне примере в. нап. 1 и 2.

9 За разлику од етимолошки препознатих западнојужнословенских потврда (в. Bezlaј, Skok s.vv.), источнојужнословенске то нису: уп. мак. дијал. *netap* ‘ceiling’ Радожда-Вевчани (Hendriks 277, без етимолошког коментара) и буг. дијал. *netpek* ‘кол за слама’ Трџстеник, Плевенско (БЕР

у ограниченем, периферном и конзервативном, кашупско-лужичко-полапском појасу где су посведочене само континуанте псл. *přetro (в. нап. 3).

1.1.1. Неколико аутора јасно инсистирају на томе да две основе не треба раздвајати, међутим, они се уопште не упуштају у иоле детаљнију аргументацију. При том чак различито коментаришу могуће везе, било да претпостављају утицај глагола *přetati (Фасмер 3: 426 „возм. под влиянием *пřатать*“; Borys 435 „zapewne pod wpływem psł. czas. *přetati...“; слично и ЕСУМ 4: 652), било да предлажу неки други пут, нпр. антиципацију -r- (тако Machek 438, за њим нешто исцрпније и обазривије и Bezlaј 3: 32 „kar kakor *pikrъ, *prikrъ domnevno vsebuje anticipirani -r-“).

1.1.2. Већина аутора само помињу други облик или упућују на њега али изразито неутрално, избегавајући ма какав коментар, б и л о да им је полазиште одговарајући облик који наставља псл. *pętro (Miklosich 239 s.v. *pentro*: „Vergl. przętr ‘Speicher’“; Brückner 413; Machek 438 „Málo jasné. Dosavadní domněnky (: k pęti pnouti; k lat. *pons* most) nevyhovují.“; Skok 2: 649 једва помиње каш. и глуж. облике; ЭСБМ 10: 318-319 само даје преглед свих решења по другим речницима, са напоменом да се псл. *pętro обично изводи од *pęti), б и л о да овом проблему прилазе из друге перспективе, преко неке континуанте псл. *přetro нпр. „Ursl. Dialektismus (sorb., poln., kasch.) *přetrъ ... andere Autoren stellen die slav. Wörter zu pol. *piętro* ...“ Schuster-Šewc 1168, или SEK 4: 121-122 „Ps. dial. *přetr- (wobec kontynuantów ps. *pętr- występujących w innych jęz. słow.) ...“.

1.2. Аутори класичних **приручника** посвећених творби словенске лексике такође различито тумаче порекло ове именице. Наводимо их хронолошким редом.

1.2.1. Вондрак у првом издању своје упоредне граматике полази од псл. *pęt- и суфикса *-ro- (Vondrák¹ 433), док у другом издању (вероватно под утицајем Миколине рецензије, в. § 1.3.2.) сматра да је *pętro резултат упрошћавања старијег *přetro (Vondrák² 556 – према Havlová 1983: 10-11, нап. 22, 24).

1.2.2. Vaillant 640 без дилеме (или макар осврта на евентуалну другу могућност) фактички дели Миколино мишљење (мада га не цитира): „Slavon *petro* ... ; la forme ancienne *přetr- est conservée par pol. dial. *przętr*, h.sor. *přatr* ‘comble de la grance’: c’est un dérivé en -ro du thème *přet-* de *přetati* ‘cacher, ranger’“.

1.2.3. Sławski 1976: 20, у одељку посвећеном творби суфиксом *-tro, само примећује: „Jak wydać tylko *pętro : *pętrъ powstały w psł. Inne wyrazy są dziedzictwem ie. lub bsł.“. Дакле, иако свестан проблематичности овакве формалне анализе (коју је дао још Brückner 413), Славски такође не предлаже алтернативу.

1.3. За историјат проучавања ове именице значајни су и неки **чланци** у којима је она детаљно разматрана.¹⁰

1.3.1. Има већ готово век и по како је Matzenauer 1887: 403, располажући ограниченим историјским и дијалекатским материјалом, први изнео категори-чан став да две основе немају везе једна с другом („Slova uvedená [pol. zastar.

5: 204, са фонетском акробатиком којом се овај облик изводи од *метрек, са метатезом од *мертѣк* ‘прѣт, греда’; „за л- в. м- срв. обратен процес в. *пунър/мунър*“).

10 При том нас занимају само они који се суштински баве овом речју, а не и чланци који садрже мање-више успутне коментаре о њој (нпр. Homolková 2000: 70, Куркина 2010: 74).

przetro, kašub. *przetro* ...] nejsou stejného původu se stsl. *pe̋tro lacunar*“) – очито уважавајући још Јунгманов суд да **pe̋tro*, треба изводити од **pe̋ti*, **p̋no* (за овај податак уп. Havlová 1983: 10, нап. 23). Из тешко схватљивих разлога, и поред свих резерви, то је остало најшире прихваћено тумачење, увек навођено на првом месту, често након оградe „Нејасно“.

1.3.2. Mikkola 1908: 18-19 (у поводу критике Вондраковог тумачења, в. § 1.2.1.) поредећи кашупске и лужичке потврде, изводи **pre̋tro* од **pre̋t-*, као резултат дисимилације.¹¹ Још је теже разумети зашто је ово тумачење (које се убрзо нашло и у Вондраковој граматици, в. § 1.2.1.), упорно игнорисано у потоњим речницима.

1.3.3. Потпуни искорак у новом правцу чини Havlová 1983: 9-11. Имајући у виду сва претходна тумачења, она изричито побија Миколино (Вајаново не помиње) и остаје при ставу да је *-r-* секундарно (ead. 10, нап. 22). Затим предлаже алтернативно извођење псл. **pe̋tro* од глагола **pe̋sti*, **pe̋to*, који она реконструира на основу блр. *пятриць* ‘сушити (се)’ уз помоћ паралеле у лит. *pintu*, *piñsti* ‘сушити (се), сахнути’ (такође *pinteti*, *pintyti*, *pénteti* ‘idem’), а нарочито његових поствербала са *-o-* вокализмом, *pántas* m., *pañtā* f. ‘таван за одлагање сена или жита’, ‘скеле за сушење жита’. Пошто у летонском није посведочен глагол, даље балтске паралеле има само именица: лет. *pañts* m., *pañta* f. ‘велика количина жита или сена на тавану’, ‘слој сена или жита за сушење’, ‘слој, наслага; низ, ред итд.’, заст. и ‘велика пирамидална гомила’ (ead. 10). Иако се овим тумачењем искључује проблематични суфикс **-tro*, и успоставља логична и формално одговарајућа паралела реконструисаног **pe̋t-r̃* adj. (< **pe̋to*, **pe̋sti*) са антонимним придевом **mok-r̃*,¹² коначна етимологија **pe̋tro* ‘место за сушење жита’ тј. ‘суво место за чување сена’ ипак није одржива. Принципијелно, претпоставка да се нов псл. глагол може реконструисати на бази тек једног белоруског, чије се деноминално порекло искључује само на основу семантичких аргумената – а заправо се базира на претпостављеном сродству са (само!) литавским глаголом, уз другу претпоставку да је баш тај реликтни глагол дао дериват тако широког ареала, заправо није довољно реална. Наведене методолошке слабости још би се и могле занемарити када би словенски семантички репертоар заиста био ограничен на значења која су посведочена у литавском и летонском. Међутим, нове дијалекатске потврде (првенствено из руског језика али и са југа) шире дијапазон значења и то у правцу који се удаљава од претпостављеног ‘сушити’ ка укупној семантици глагола **pre̋tati*. У сваком случају, остаје несхватљиво да Хавлова није цитирана у речницима који су објављивани након њеног чланка – не само у једнотомницима (нпр. Rejzek и Boryś из 2001 тј. 2005), који се у принципу држе традиционалних решења, већ ни у опсежним вишетомицима који прате и коментаришу новине у науци (Bezłaj 3/1995, ЕСУМ 4/2003, ЭСБМ 10/2005).

11 „*Pietro należy więc do tych samych zjawisk dyssymilacyjnych, co desna obok dęсна do dent*“ (ibid. 19).

12 Подразумева се, очито, његово порекло од **mőčiti*, **mok̋oti*, међутим, ни та веза није сасвим извесна (в. нпр. ЭССЯ 19: 144-147).

1.4. Из увида у лексикографске изворе који садрже континуанте псл. именице **petro* могу се извући два необична закључка: прво, изгледа да се словенски етимолошки речници углавном преписују, један од другог, а са друге стране, оно чега нема у речницима, као да не постоји, пошто у њима мало одјека налази оно што је публикувано у приручницима и по часописима.

1.4.1. На први закључак наводи чињеница да досад у словенској етимолошкој лексикографији није доведено у питање данас готово два века старо Јунгманово (в. § 1.3.1) извођење именице **petro* од глагола **peti* иако он семантички не покрива сва значења именичких континуанти (нпр. рус. дијал. 'кутија за орахе', слч. 'гомилица сена или детелине', буг. дијал. 'колац за сено' итд.), која се ни секундарно не могу изводити од 'грета' ← 'разапињати'. Ово тумачење је проблематично и са творбене стране јер такав избор глагола подразумева додавање суфикса *-tro* који долази само у речима из индоевропског лексичког слоја, чега су многи аутори свесни (в. § 1.2.3), али их то ипак није навело да потраже друго решење. Једину алтернативу је предложила Хавлова (в. § 1.3.3.), али речници то чак и не региструју. Што се тиче облика на **pretr-*, за њих Schuster-Šewc 1168 изналази глагол исте семантике 'напињати' али директно у индоевропском (в. нап. 6), што не само да није методолошки у реду, због прескакања прасловенске равни, већ је и ограничавајуће за даља проучавања пошто искључује успостављање веза на словенском плану, а не чини никакав пробој у домену семантике. Махекова идеја о антиципацији (коју прихвата и Безлај) иако формално коректна, представља *ad hoc* објашњење које излази из оквира фонетских законитости и такође не отвара нове могућности даљег истраживања. Најмање реалном чини се претпоставка (Фасмер, Бориш итд., в. § 1.1.1.) да је путем народне етимологије глагол **preta-ti* могао накнадно утицати на изворни облик **petro* не само фонетски већ и семантички. Није јасно зашто би се то дешавало. Како се два *-r-* не чују ни у једном облику глагола (да би то био импулс за уметање још једне ликвиде), нејасно је зашто би се у једној неекспресивној именици стварала какофонија.

1.4.2. На други закључак наводи упорна незаступљеност ставова не једног, већ неколицине „нелексикографских“ аутора – иначе истакнутих слависта, као што су Микола, Вондрак, Вајан или Хавлова – у словенским етимолошким речницима.

1.5. Оно са чиме у даљем разматрању свакако треба рачунати јесте извесна фонетска нестабилност континуанти именице **p(r)etro*, која се на различите начине манифестује у појединим словенским језицима. О томе сведоче нпр. м е т а т е з а у слч. дијал. *partica*² f. 1. 'vodorovná žrd', na ktorú se pribíjajú latky plota'; 2. 'železná súčiastka, ktorou sa pripevňujú hrabky na obilnú kosu'; 3. 'súčast' podstrešnej konštrukcie zrubovej stavby' (SSN 2: 740), или у м е т а њ е различитих гласова, било да је оно индигено, као у случају полап. *prijuntpri* : *prjuntrü* 'Gebälke in der Scheune, Heuboden' (уп. „*p* po *t* jest vsunuto“ Matzenauer 1887: 403), било да је настало приликом претпостављеног позајмљивања, као у случају укр. *плянтро* 'поверх, ярус; трибуна; горище, під' („*pochazi z pol. piątro, l*

vsunuto“ id. ibid., такође ЕСУМ 4: 463, оба према Миклошичу).¹³ Тако регистровани интерни дублети у појединим словенским језицима служе као пандани псл. дублету **pretro* : **petro*, и као илустрација подвојености двеју основа која се до данас одржала једино у пољском језику, а до средњег века и у чешком.

2.0. Полазећи од формалне и семантичке неодрживости извођења псл. **petro* од псл. **peti* + **-tro*, а са друге стране од формалне и семантичке прихватљивости извођења те именице од псл. **pretati* + **-ro*, у даљем току ћемо настојати да поткрепимо ово друго тумачење. Нарочито ћемо се служити аргументима семантике, који досад нису довољно коришћени, и то посебно онима које садржи лексика из дијалекатских извора. Предложено тумачење, треба нагласити, заправо није ново, већ представља ревизију једног од постојећих, поткрепљену свим тренутно нам доступним дијалекатским материјалом, семантичком анализом тако сагледаних потврда и аргументацијом коју пружа паралелизам са етимолошким гнездом синонимног глагола **klasti*, **kladq*.¹⁴ Осим тога, понекад се указује на изведенице још једног глагола, с.-х. *спремити*, а према прилици и на континуанте псл. именице **lava* /**lavьka* dem., али ограничавајући се на синкретизам номиналних значења, у која спадају не само најфреквентнија ‘клуба’ и ‘полица’ већ и ‘ред, низ (кућа, рибарских мрежа итд.); stroj (људи)’, ‘сноп(ље)’, ‘брвно, мостић за прелаз преко потока’, ‘даске на реци за прање рубља’, ‘сплав’ итд., без улажења у проблем њеног коначног порекла (в. ЭССЯ 14: 52-59, нарочито 54-55).

2.1. Дакле, заступамо тезу (за Миколом и Вајаном, в. § 1.3.2., 1.2.2.) да су облици **pretro* и **petro* дублети, вероватно још прасловенски – у сваком случају, да је први облик примаран а други секундаран, настао као резултат дисимилације (пре прајезичке него накнадно спроведене у већини словенских језика).

2.1.1. Аналогне случајеве дисимилације показују нпр. псл. **grab(r)ъ* : псл. дијал. **gabрь*,¹⁵ а у новије време доказан је и дублетизам псл. дијал. **brystrъ(jь)* : псл. **bystrъ(jь)*, такође настао као резултат дисимилације примарног облика са два *-r-* (Loma 2011, Лома 2010: 93-94).

13 У овом случају ваљало би размотрити и могућност да је ту у питању дисимилација $r : r > l : r$, до које је могло доћи током развоја оригиналног псл. **pretro* у оквиру украјинског језика, са уметањем назала под евентуалним пољским утицајем (ако је то у складу са ареалом који нам није познат!), уз очување правилног рефлекса псл. *-e-* као укр. *-я-* (мада даље варирање у облицима *пльонтро*, *пльондр*, *пльондри* све закључке релативизује док се читав проблем не проучи детаљније у оквиру украјинске дијалектологије). Треба имати у виду и чињеницу да укр. *плянтро* има опсег значења шири него укр. *пятро*, чак и него пољ. *pietro* – мада би се у случају позајмљивања очекивало супротно. Савршену формалну паралелу оваквој дисимилацији чинио би пар **brystrъ > *blystrъ*, уп. срп. дијал. *блистар* Бачка, вероватно и длуж. заст. *blyšny* (в. ЕРСЈ 3: 315-316).

14 Тај глагол доминирао над **pretati*, па и његови деривати над дериватима од **pretati*, који су тако остали скрајнути – и географски и у освајању ширих семантичких домена – те су опстали у свега пар значења у нешто широј употреби (‘таваница/спрат’), и у низу појединачних, по правилу дијалекатских.

15 Овај (позно)псл. дијалектизам реконструирше Лома 2011, на основу његових континуанти у источним српским говорима (са потврдама од XIV века), као и мак. *габер*, буг. *габрь*, слн. *gaber* и стчеш. *habr* (уп. ЭССЯ 7: 99–100, SP 8: 182–183, тамо и позајмљенице из јужнословенских језика, нгр. γάβρος, тур. дијал. *gaber*); за Миколин пример дисимилације в. нап. 11.

2.2. Дакле, подразумевало би се да је деривација ишла од **preṭati* 'средити, поређати; склонити, сакрити' помоћу суфикса *-*rb*, *-*ro*,¹⁶ до поименичења тако твореног придева. Пошто је реалност псл. реконструкције производног глагола ван сваке сумње,¹⁷ неизвесност око његовог крајњег порекла овде није од суштинског значаја (в. ипак § 4.). Битно је то да савремене континуанте овог глагола имају значења на основу којих се изворна вербална семантика може реконструисати тако да из ње несметано – и то директно – проистиче већина савремених номиналних значења (која ћемо убудуће разматрати узимајући у обзир обе основе). При том се, нимало неочекивано, испоставља да данас најшире заступљена значења – не само књиж. 'спрат', већ ни њему претходећа, дијал. 'таван(ица)', '(таванска) греда', па ни 'кош (у амбару)' – уопште нису примарна нити најстарија, него су то нека друга значења, данас спорадично посведочена на појединим тачкама словенског језичког простора, али јасно повезана са глаголском семантиком.

2.2.1. Вербално значење 'средити, уредити, посллагати и сл.' тј. 'слагати по (одређеном) реду, сортирати' кроз *nomen acti* → *nomen resultativum*, даље и → *nomen loci* (дакле, 'сређивање, слагање' → 'оно што је сређено, сложено', затим и → 'место где је нешто сложено'), конкретизовало се у неколико реалија, нпр. слч. дијал. 'крстина, гомилица недосушеног сена или детелине', блр. дијал. 'гомила снопља за млаћење / вршидбу', с тим у вези и буг. дијал. 'колац за сено', овамо вероватно (као место за одлагање) припадају и укр. и блр. 'полица (на коју се одлаже грнчарија)'. Треба бити свестан чињенице да то све нема везе са самим сеном, нити са (његовим) сушењем (о томе в. § 1.3.3.), већ са уређивањем покошене ливаде (за струс. *опрятать* 'скупљати жито', рус. дијал. *опрятать* 'скупљати сено', в. ЭССЯ 29: 23), на шта указује и широк репертоар ратарских (и риболовних!) значења самог глагола.¹⁸

2.2.2. Вербално значење 'сместити, сложити, положити; сачувати' → 'покрити', можда преко једног *nomen actionis* → *nomen loci* (дакле, 'смештање, одлагање' → 'место где се нешто смешта, одлаже') прво се конкретизовало у номинално 'остава, спремница, кош', а затим специјализовало у неколико пра-

16 За придевске тј. партиципске изведенице в. Vaillant 639 „већина именица на *-*ro* просто су поименичени средњи род придева“. Слично и Sławski 1976: 17/18-19.

17 За најновији преглед в. ESJS 710–711 или ЭСБМ 10: 318–319, за богатство префигурираних облика и њихове изведенице уп. ЭССЯ 22: 232, 29: 22–25 s.vv. **napreṭati*, **napreṭoti*, **napreṭka*, **naprota*, **obpreṭati* (*se*), **obpreṭoti* (*se*), **obpreṭь*, **obpreṭьka*, **obpreṭьнь(jь)* итд. За подробну семантичку анализу в. Клепикова 1989: 123–129 (такође без коначног етимолошког решења и, нажалост, без дијалекатског материјала који ће деценију касније донети СРНГ, в. следећу напомену), нарочито о значењу 'чувати, сачувати' најновије Толстая 2009: 347–345.

18 Нпр. рус. дијал. *пратать* 'увозить, убирать (сор, навоз со двора)', *пратать лен* 'собирать, сгребать разостранный лен и связывать его в снопы', *пратать поле* 'корчевать лес и сжигать его расчищая место под пашню' или *пратать пал, паль* = *суки* = *пратки*; убирать *недогоревшие* деревья... и *сжигать* их в костре расчищая место под пашню', отуд и *пратка* 'полоса выкорчеванного леса под пашню', 'лесная чаща', поред неутралног апстрактура 'утайка': Прятка к добру не доведет, која су очито специјализација општег 'приводить в порядок, производить уборку, прибирать', овамо и *пратать сети* 'похаживать за сетями по полой воде, вынимать сети из воды', *пратать крючки* 'выбирать переметы из воды' (СРНГ 33: 95–96).

ваца, од стчеш., рус. дијал. ‘шкриња, сандук’, струс. ‘кров’, рус. дијал. ‘стреха’, до најопштијег (с.-х., слн., пољ., глуж., длуж., блр., рус.) ‘таваница тј. горњи спрат, галерија (у амбару, штали, гумну и сл.)’ (→ глуж., длуж., рус. ‘сушара, сеник’; такође → рус. дијал., срп. дијал. ‘шупа, изба’).

2.2.3. Типичан пример очуваности основне семантике ‘сместити, сачувати, покрити’ искључиво у једном специјализованом тј. терминологизованом значењу показује нпр. с.-х. *zàпретати*, *-ћѐм* impf. ‘загртати, покривати жар пепелом (такође о печењу кромпира)’, даље и фиг. ‘крити (о осећањима)’.¹⁹ Међутим, изворно неутрално значење (ако није по среди метафора?) посведочено је у дијалекту, не само у префигираном облику *запрѐтат*, *-ћем* pf. ‘загубити нешто’,²⁰ даље и ‘покрити (земљом), сакрити (уопште)’, већ и у симплексу *прѐтѐм*, *-ћем* impf.: виђе како мачка пређе онога миша у гној ... да га остави за мацад Загарач (Ћупићи 1997: 116, 378). На могућност да је ова употреба у сфери ватре заправо траг неког прастарог значења (уп. рус. *прятать поле* ‘палити поље’ итд. у нап. 18) засад можемо само помишљати – али то је тема за себе.

2.2.4. Коментар заслужује и семантичка нијанса, заправо особеност, потврде из Загарача која је дефинисана као *нѐтар* ‘таван(ица), плафон, поткровље’, међутим примери као: Попни се ... на петар, и дофати ми ону к о с у ... или Немам ђе с а л а т о м па га држим на петар (Ћупићи 1997: 324, проред Ј.В.-П.), мало се издвајају од осталих потврда са бокелског и црногорског терена (в. нап. 1), а истовремено се приближавају значењу пољ. *sprzet* ‘оруђе, алат; шупа за алат’ (Borys 572 s.v. *sprzetać*). Докле год је тако усамљен на читавом словенском југу, овај детаљ се са подједнаком вероватноћом може тумачити и као сасвим локална иновација, али и као реликт, са севернословенском паралелом.

2.3. На пољу творбе занимљиво је и то да је глагол **прѐтати* данас претежно заступљен у префигираним облицима (в. нап. 17), чак најчешће са **су-*: цсл. *супрѐтати* ‘угушити, зауставити, угасити нешто’, ‘гушити, сузбијати’, пољ. *sprzatać* ‘доводити у ред’, ‘скупљати с поља (летину, сено)’, слц. *spratati* ‘(по)спремити’, ‘угурати, утурити’, блр. дијал. *спратаць* ‘(по)спремити’, ‘ставити, положити’, ‘обући, дотерати’, с.-х. дијал. *спретати* ‘испалити (из пушке)’, *спретати се* ‘склупчати се’ – што је случај и са синонимним му глаголима као **су-рѐдити*, **су-крити*, **су-лџити*, **су-мѐстити*, **су-премити* итд. Мимо овог низа стоји, тј. другачију ономасиологију има, с.-х. *спратити* ‘сместити, похранити и сл.’ који упркос знатној синонимији, истој структури, па чак и чињеници да лежи у основи семантички блиског поствербала *спрат*, ипак представља сасвим други глагол (о томе више Влајић-Поповић 2010).

3.0. Инвентарисање именичких потврда обухватиће обе основе (без дисимилације и са њом), али неће бити спроведено детаљно и комплетно за све језике, већ ће тежиште бити на примерима одређених значења, нарочито на оним новијим која

19 Ређе и са другим префиксима, *по-*, *у-*, *с-*, *су-*, нарочито у поствербалима *запрет* ‘запретана жеравица’, *попрет*, *супрет* ‘idem’ (в. Skok 3: 36-37).

20 За формално-семантичку паралелу уп. с.-х. *турити* ‘ставити, метнути’ : *затурити* ‘загубити’.

досад нису нашла место у етимолошким речницима (тј. на примерима који у њима нису етимологисани). Редослед којим се нижу значења условљен је нашом реконструкцијом хронологије, а не њиховом савременом фреквентношћу.

3.1. Значење 'стог', 'крстина' (слч. дијал. *petrenec*, блр. дијал. *пятро*), непосредно проистиче из основног вербалног значења 'уредити, средити, посллагати' које је изразито добро посведочено у синонимном **klasti* и његовим поствербалима и изведеницама.

3.1.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, паралеле пружају: с.-х. *кладањ* 'хрпа сложених снопова, крстина, стог', с.-х. дијал. *кладња* 'idem', 'пласт покошене траве, сена', *кладница* 'крстина'; буг. *кладня* 'скирд', 'болшая и продолговатая клад снопов, сена, соломи, листов'; рус. дијал. *клад* 'копна сжатого хлеба или сена', *кладок* 'двенадцать снопов овса, ячменя, пшеницы', *кладница* 'скирд хлеба', *кладень* 'укладка снопов'; укр. дијал. *кладен* 'укладка снопов в поле', 'укладка, куча в которую складывают лен в поле' (ЭССЯ 9: 178-182).²¹ Уп. и поль. дијал. *lawa* 'несколько снопов разложенных на току для обмолота', каш. *ława* 'idem' (ЭССЯ 14: 53).

3.2. Значење '**мотка** за сено (око које се оно с л а ж е)' (буг. дијал. *петрек*), вероватно није секундарно изведено из 'греда', како би могло деловати на први поглед, већ независно потиче од вербалне семантике 'сложити, поређати', у прилог чему говори и ареална дистрибуција: у бугарском језику (в. нап. 9) није посведочено ниједно друго значење, па ни 'греда и сл.'

3.2.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, условну паралелу пружа рус. *кладень* 'лежень, брус или бревно положенное в основанье чего-либо' или поль. *kladnica* 'гредица, пречага на левчу' (ЭССЯ 9: 181). Осим тога, уп. поль. дијал. *lawka* 'специальная подставка под снопик льна (в приспособлении для обрывания головок льна)' (ЭССЯ 14: 58).

3.3. Значења '**шкриња**' и '**сандук**' (стчеш. *přátro*, рус. дијал. *пятра*) вероватно су најархаичнија међу онима која су базирана на вербалној семантици 'ставити, сместити, склонити' – и свакако се директно изводе од глагола.

3.3.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, паралеле пружају: рус. дијал. *клад*, *кладь* 'сундук' (ЭССЯ 9: 179, 180); слично и с.-х. *спремица* 'кутија, шкриња; мала посуда, шкатула', овамо и *спрем* 'девојачка спрема' (РМС).

3.4. Значење '**полица**' вероватно је независни помен loci, као један од неколико конкретизација, који потиче директно од вербалне семантике 'стављати, полагаати, одлагати': рус. дијал. *пятра* f. – Это полка така в амбаре – **кладут** туды все (СРНГ 33: 235), укр. дијал. *пятра* '(у гончаря) полиці на які кладеться готовий посуд', мада се не може искључити ни могућност да је ту, према форми, дошло до малог семантичког помака од 'греда', в. рус. *пятра* f. Полка из **жердей** в амбаре для хранения, сушки чего-либо (СРНГ *ibid.*).

21 На други предмет слагања, на дрва, односе се нпр. буг. *кладня* 'поленница дров', с.-х. дијал. *кладња* 'idem', струс. *кладь* 'способ укладки (дров)', струс. *клада* 'сложенные особым образом дрова', рус. дијал. *кладница* 'поленница', блр. дијал. *клад* 'укладка древесины для выработки угля', 'штабель дров'; најзад и сасвим уопштено буг. дијал. *клада* 'куча, кладь', укр. дијал. *клатка* 'куча'. У сасвим општем значењу овамо спада и глуж. *klad* 'местоположение, слой, пласт', са панданом у лит. *klōdas* 'слой' (ЭССЯ 9: 178-181).

3.4.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, најближу паралелу пружа укр. дијал. *кладка* ‘лавка у хаты’ (ЭССЯ 9: 179). Претпостављамо да је овде значење ‘клуба’ пре у вези са ‘полица’, него изведено од ‘грета’ (мада последњи пример у претходном пасусу показује да су те могућности равноправне). Ту су и бројне континуанте псл. **lava* или **lavьka* у упоредним значењима ‘клуба’ и ‘полица’, осим других као ‘мост(ић)’, ‘брвно’, ‘ред, низ (снопова, рибарских мрежа, кућа, људи итд.)’ (в. ЭССЯ 14: 52-58).

3.5. Кључно номинално значење базирано на вербалном ‘ставити, сместити, одложити’ било би једно неутрално ‘остава’, ‘спремница’, које је фактички реализовано кроз неколико конкретних²² *nomina loci* као пол. заст./дијал. *przetre* ‘таван, амбар’, каш. *prąter, prątro* etc. ‘idem’ (SEK 4: 121-122), дљуж. *pšetš* ‘ein Bodenraum der zu Speicherung der Getreidegarben oder des Heus und anderen Feldfrüchte diente; Getreide-, Heuboden’, полап. *prótprü, prótprü* ‘Boden, Balken worauf das Korn in den Bauernhäusern oder Scheunen nach oben gestochen wird (!)’ (Schuster-Šewc 1168). На ова значења, која се дају свести на ‘тавански простор, кош, комора’, надовезују се примери блискозначних рус. дијал. *пятра* n., *пятра* f. / *пятры* pl.²³ Пада у очи то да у њиховим описима често фигурира неки глагол који описује радње стављања, одлагања, чувања (чак уз изричиту напомену да су у питању помоћне зграде а не стамбени простор): *пятра* f. ‘помещение под кровлей нежилой постройки’, *пятра* f. ‘чердак в амбаре’, *пятра* f. / *пятры* pl. ‘idem’: Пятры в амбаре, а в избе подызбица, В амбарах такие выступы, как полки, все туда складывали: хомут, чумани, ящики – пятра назывались, на пятры сено завсегда кладут, полние пятры сена, На пятрах сена до зимы хватит (СРНГ 33: 235), срп. дијал. *пѣтар* ‘највиши спрат под кровом; таван од дасака за сушење жита; изба’ (Skok 2: 649), Над огњиштем је петар ... На њему су кошеви са житом, рала и друге ствари Кучи (грађа РСА).²⁴

22 Опште значење, нпр. у руском, показују прозирне изведенице глагола *прятать*, као *пряталка* ‘место куда можно спрятаться’ или *прятушка* ‘шалаш, временное строение, где можно спрятаться от дождя, солнца итп.’, као и апстрактум *прятыши*, *прятовка* ‘игра жмурке’ (СРНГ 33: 95, 96), које све проистичу из рефлексивног облика глагола, а не из транзитива који би дао ‘остава’ и сл.

23 Сва три облика су равноправна, у њима се срећу практично сва значења, тако да се ниједно не везује специјално за одређени облик.

24 У грађи РСА нашло се још примера са ширег ЦГ терена (етнографских и историјских записа), где се *петар* помиње или као ‘(неутрална) таванска спремница’ или као ‘таваница од леса изнад огњишта у кући’ (где је *кућа* ‘кухиња’): Првобитни су дијелови куће огњиште и петар. Петар је од пружа оплетен плот изнад огња у кући. (Јовићевић, СЕЗБ 15, 507), Петар = таван од дасака у „кући“ (Ердељановић, СЕЗБ 8, 321), ни кутњо шљеме, ни стожер на сред куће, нити пунани коши жита на петар [се не] виде (В. Врчевић, Главне народне свечаности, 20); такође код писаца који ову реч користе уместо општераспрострањеног турцизма *таван*: Таман стигне да се попне на петар (таван од куће) и узме мало дувана, а у томе Турци бану на врата (Б. Милованов, Биљешке, 1937, 49) или Кад сам се сјутра-дан пробудио, нађох се на нашем петру... Увече нас спустише с петра ... (С. П. Вулетић, Душе 23 / исти, Бранково Коло 1905, 169). У новијој дијалектолошкој литератури, поред потврде из Загараца (в. § 2.2.4.) ту је најновија из Спича: *пѣтар* ‘дрвени таван, поткровље’: Нешто класоа се стаи на петар и рашири, да се не уцрвљају (Поповић/Петровић 2009: 134).

3.5.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, паралеле пружају: *nomen loci* с.-х. *клад* 'просторија у којој се држе намирнице, **остава**', 'склониште, **заклон**' (РСА), стслч. *klad* 'заклон од сунца', такође рус. дијал. *кладбище* 'место на озеру где остављајуся, хранятся рыболовние снасти', рус.-цсл. *кладбица* 'колыбель' (ЭССЯ 9: 179-180).²⁵ Уп. и с.-х. *спрема* 'место где се спрема: спрема, спремница, клет, комора, смочница' (РМС).

3.6. Пошто су спремнице по правилу издигнуте (за обиље примера са том ономасиологијом в. Utěšený/Habovštiak 1962), номинација се са функције одлагања и чувања помера (преко локације) на форму тог објекта и тако се развија значење 'таван, таваница (у амбару, на гумну)': дљуж. *pšetsš* 'ein Bodenraum der zu Speicherung der Getreidegarben oder des Heus und anderen Feldfrüchte diente; Getreide-, Heuboden', рус. дијал. *пятра* f. 'потолок из жердей в гумне, на повети в который складывают сено и солому'; 'чердак в амбаре' (СРНГ 33: 235а), срп. дијал. *пѣтар* 'таван од дасака за сушење жита; највиши **спрат** под кровом' (Skok 2: 649). На значење 'спрат' могло је утицати и старије 'греда у кокошињцу' (в. § 3.9.).

3.6.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, мало је паралела овом значењу: изражен семантички моменат издигнутости показује нпр. рус. дијал. *кладбище* 'бор, борок, возвышенное место' (ЭССЯ 9: 180), даље и књиж. 'гробље'.²⁶ Али уп. рус. дијал. *лава* 'балкон с лестницей на крышу для выпускания голубей' (ЭССЯ 14: 54).

3.7. Питање је да ли значење '**кров**' (струс. *пятро*) треба, сходно његовој форми, изводити од 'таван; таванска греда' и сл., или је реалније, према његовој функцији, видети ономасиолошку паралелу у изведеницама глагола '(по)крити' (уп. с.-х. *кров*, рус. *крыша*) који је најближи значењима претпостављеног производног глагола **prētati* 'сакрити, сместити, сачувати', чиме је најближи реализацијама те семантике у реалијама као што су 'сандук', 'шкриња', у крајњој линији и 'полица'. Уосталом, може се претпоставити и да је значење 'таван, тавански простор (испод крова)' изведено директно од 'кров' (као 'простор обухваћен кровом').

3.7.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, паралела овом значењу нема.

3.8. Значење 'шупа, **амбар**, помоћна зграда на имању' (рус. *пятро* 'хозяйственная постройка, сарай' (СРНГ 33: 236), блр. *пятра* 'idem; кокошињац', и срп. дијал. *петар* 'изба' (Skok s.v.), можда се развило, сужавањем и „спуштањем на земљу“ општијег значења 'таванска остава, **кош**', или метонимијом – вероватно према 'греда', или чак, можда, према 'крстина' (зависно од материјала који је коришћен, уп. нпр. *жамљити* од *жамља*, ЕРСЈ ОС 32).

3.8.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, паралеле пружају: с.-х. дијал. *кладња* 'кућица за дрва', рус. дијал. *клад* 'изба с примыкающими с ней сторениями; усадьба', *кладъ* 'амбар' (ЭССЯ 9: 179-181).

25 Ту постоје и *nomina abstracta* тј. *nomina resultativa* као пол. заст. *klad* 'кладь', 'то что сдается на хранение', струс. *кладъ* 'спрятанные в тайном месте ценности, клад' (ЭССЯ 9: 179).

26 За овај конкретни развој уп. гр. ἀλοθήκη (< ἀλοτήθημι 'одложити, сместити') 'спремница, складште', али и 'гробље'.

3.9. И после свега, најзагонетније остаје порекло значења ‘**грџа**’, које се у различитим контекстима јавља у готово свим језицима. Добра посведоченост и релативно широк ареал указивали би на то да је примарно значење било ‘таванска грџа’ (глуж. *přatr* ‘кровне грџе у амбару’, слн. *petro* ‘таваница од грџа’, слч. дијал. *partica* ‘поткровна грџа’ итд.), па онда отуд, на једној страни са претпостављеном енантосемијом, ‘подна облога, грџа’ (рус. *пятра* ‘дрвени под, превлака пред улазом у амбар’, в. СРНГ 33: 235-236), а на другој, са даљим локалним развојима (као део те конструкције гледане споља) и ‘испуст над улазом у амбар’, ‘фронтон сељачке куће’ и сл. (рус. дијал. *пятра*, в. СРНГ 33: 234-235) или ‘пречага, грџа у кокошињцу’ (стчеш. *patro*, рус. дијал. *пятры*, даље и блр. дијал. *пятра* ‘кокошињац’). Друга је могућност да се, управо супротно, пође од ‘подна облога, грџа’ (дакле, на бази вербалне семантике, ‘оно што се п о л а ж е, п о с т а в љ а и сл.’), која може представљати и ‘грџу уопште’, што је касније претрпело специјализацију на ‘таванска грџа’ (а затим и даљи развој → ‘таваница од грџа’ → ‘таван’ → ‘(горњи) спрат’). Ове претпоставке могу деловати као чиста спекулација док се наведена значења не упореде са семантичким инвентаром паралела у сродном гнезду глагола **klasti* (међу чијим изведеницама се срећу значења ‘дуга грџа, попречна грџа на таваници; грџа под подом, мостић за прелаз преко потока, мотка за прање веша, подметач за кошницу’ итд., в. § 3.9.1.).

3.9.1. Међу изведеницама псл. **klasti*, паралеле пружају: укр. дијал. *клад* ‘длинная жердь’, блр. дијал. *кладзь* ‘жердь поверх стропил на крыше’, блр. дијал. *кладзь* ‘поперечное бревно под полом’²⁷, блр. дијал. *кладзі* рл. ‘поперечные бревна на которые кладется пол’; такође буг. *клада* ‘мост-кладка’, рус. дијал. *клады* рл. ‘мостки, кладка’, укр. *кладка* ‘мост, мостки’, укр. дијал. *кладка* ‘мостик через ручей’, блр. дијал. *кладка* ‘мостик (для перехода)’, ‘мостки для стирки белья’, укр. дијал. *клад* ‘подмостки для улья на дереве’; рус. *кладень* ‘лежень, брус или бревно положенное в основание чего-либо’ (ЭССЯ 9: 178-181). Већину ових значења имају и континуанте псл. **lava* или **lavьka*, **lavina*: глуж., длуж., стполь. *lawa* ‘мост(ић) преко реке’, рус. дијал. *лав(ин)а* ‘id.’ (ЭССЯ 14: 53-54).

4.0. У етимологисању псл. именице **petro* тј. **pretro* овде је учињен помак у односу на претходна тумачења – не само у смислу обједињавања обеју основа (где је прва резултат ликвидне дисимилације у другој) као и ажурирања инвентара њихових савремених континуанти, већ и указивањем на релевантне семантичке паралеле у готово читавом репертоару њених значења. Иако је додатно аргументована теза о пореклу ове именице од псл. глагола **pretati*, до њеног потпуно задовољавајућег тумачења засад се, ипак, није могло доћи јер преостаје проблем коначне деривације и крајње етимологије производног глагола.²⁸ До

27 За паралелизам ‘под’ : ‘плафон’, уп. нпр. нем. *Voden* или с.-х. *nod* у оба значења, за више примера Влајић-Поповић 2010: 169-170.

28 Придеви на *-ro-* од глаголских основа продуктивна су категорија на прасловенској равни (в. нап. 16), међутим **preť(j)ati* ни по гласовном склопу ни по образовању није примарни глагол.

даљњег се треба задовољити реалношћу његове прасловенске реконструкције на основу обимног корпуса континуанти у готово свим савременим словенским језицима (в. § 2.2.) и рачунати са тим да је именичка вишезначност (в. § 3.1.-3.9.) природна последица глаголске полисемантичности.

Литература

- БЕР – *Български етимологичен речник* 1–, София 1971–.
- Влајић-Поповић, Ј. 2010 – Шта се може *спратити* на *спрат*? *Српски језик* 15/1-2, Београд, 157-176.
- Грађа РСА – грађа за РСА у картотеци Института за српски језик САНУ.
- ЕРСЈ – *Етимолошки речник српског језика* 1–, Београд 2003–.
- ЕРСЈ ОС – *Огледна свеска*. Етимолошки одсек Института за српски језик САНУ, Београд 1998 (Библиотека ЈФ н.с. 15).
- ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови* 1–, Київ 1982–.
- Куркина, Л.В. 2010 – К етимологии русского *потолок*, *Slavia* 79/1, Praha 73-80.
- Клепикова, Г.П. 1989 – Проблема „карпатской миграции славян“ в свете новых данных лингвистической географии 2., *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1985-1987*, Москва, 121-129.
- Лома, А. 2010 – Етимологија и дијалектологија у дијахроној перспективи. Из искуства рада на Етимолошком речнику српског језика [у:] *Теорија дијахроничке лингвистике и проучавање словенских језика*, Ј. Грковић-Мејдор, М. Радовановић (ур.), (Одељење језика и књижевности САНУ/Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија ; 4), Београд 89-101.
- Поповић, М./Петровић, Д. 2009 – О говору Спича, *Српски дијалектолошки зборник LVI*, Београд, 1-275.
- РМС – *Речник српскохрватског књижевног језика* 1-6, Нови Сад/Загреб 1967-1976.
- РСА – *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* 1–, Београд 1959–.
- СРНГ – *Словарь русских народных говоров* 1–, Гл. ред. Ф.П. Филин, Москва/Санкт-Петербург (Ленинград), 1965–.
- Толстая, С.М. 2009 – ‘Кормить’ и ‘хоронить’ (к семантической реконструкции славянской погребальной лексики), *Studia etymologica Brunensia* 6, Praha, 341-355.

Најпре се може схватити као итератив изведен од назалног презента типа *сѣ-/ *ob-rěsti, *-reŭjō; ту се итератив прави полазећи од инфинитивне основе rěŭ- или од презентске reŭj-, па отуд на једној страни *ob-/ *сѣ-rětati, -ajō а на другој *ob-/ *сѣ-reŭjati, -tjō. У облику *preŭ(j)ati, -tjō имали бисмо генерализовање назализоване основе, што би претпостављало примарни глагол **prěsti, preŭjō. Колико је досад познато, он се нигде није непосредно одразио, али би у некој вези са њим могао стајати псл. глагол *prětiti, такође без етимологије; полазно значење могло је бити ‘забрањивати, спречавати, затварати’ или сл. Оваква творбена интерпретација и могућа повезаност на словенском плану чини се највероватнијом, мада истовремено наилази на низ препрека семантичке природе. – За овде изнесено тумачење захвалност дугујемо проф. др Александру Ломи.

- Фасмер, М. – *Этимологический словарь русского языка I-IV*, перев. и доп. О.Н. Трубачева, Москва 1986-1987.
- Ћупићи 1997 – Д. Ћупић, Ж. Ћупић, *Речник говора Загарача = Српски дијалектолошки зборник XLIV*, Београд, 1-615.
- ЭСБМ – *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы 1–*, Мінск 1978–.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков, 1–*, Москва 1974–.
- Bańkowski, A. – *Etymologiczny słownik języka polskiego I-II (A-P)*, Warszawa 2000.
- Bezlaj, F. – *Etimološki slovar slovenskega jezika I-V*, Ljubljana 1976-2007.
- Boryś, W. – *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- Brückner, A. – *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1927.
- ESJS – *Etimologický slovník jazyka staroslověnského 1–*, Praha 1989–.
- Havlová, E. 1983 – К методám etymologické praxe, *Slavia LII/1*, Praha, 7-12.
- Hendriks, P. – *The Radožda-Vevčani Dialect of Macedonian*, Lisse 1976.
- Homolková, M. 2000 – Staročeský slovník ve službách etymologie, *Studia etymologica Brunensia 1*, Praha, 67-73.
- Loma, A. 2011 – Proto-Slavic *bystrь or *brystrь, [in:] *W stulecie Rocznika Slawistycznego*, Kraków 2010 [2011], 197-206.
- Machek, V. – *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 21968.
- Matzenauer, A. 1887 – Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu, *Listy filologické 14*, Praha, 401-417.
- Mikkola, J. J. 1908 – *Vergleichende slavische Grammatik von Dr Wencel Vondrák. I Band. Lautlehre und Stammbildungslehre*. Vandenhoeck und Ruprecht. Göttingen. 1906. Str. 532., *Rocznik Slawistyczny 1*, Kraków, 3-19.
- Miklosich, F. – *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien 1886.
- Rejzek, J. – *Český etymologický slovník*, Voznice 2001.
- RJA – *Rječnik hrvatskoga iliti srpskoga jezika I-XXIII*, Zagreb 1880-1976.
- Schuster-Šewc, H. – *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache I-IV*, Bautzen, 1978-1989.
- SEK – Boryś, W./Popowska-Taborska, H.: *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny 1-6*, Warszawa 1994-2010.
- Skok, P. – *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I-IV*, Zagreb 1971-1974.
- Ślawski, F. 1976 – *Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego*, [in:] *Słownik prasłowiański 2*, Krakow, 13-60.
- SSN – *Slovník slovenských nářečí I–*, Bratislava 1994–.
- Utěšený, S./Habovštiak, A. 1962 – Nazvy „podstřeši“ v českých a slovenských nářečích, *Slavia XXXI*, Praha, 166-185.
- Vaillant, A. – *Grammaire comparée des langues slaves. Tome IV. La formation des noms*, Paris 1974.
- Vondrák¹, V. – *Vergleichende slavische Grammatik, I Band. Lautlehre und Stammbildungslehre*, Göttingen 1906.
- Vondrák², V. – *Vergleichende slavische Grammatik*, Göttingen 1924-1928.

Summary

PSl. *p(r)etro n. 'attic', 'ceiling', 'beam' or 'storage'?

Departing from the formal and semantic inadequacy of deriving PSl. *petro from *peti + *-tro on one side, and recognizing the acceptability of deriving that noun from PSl. *pretati + *-ro on the other side, the paper points at some new evidence from dialectal sources and focuses on hitherto unused arguments, predominantly semantic by nature, to corroborate the latter interpretation (itself not a novelty, but long neglected ever since Mikkola proposed it over a century ago). Hence, it is maintained that *petro is but a doublet of the original form *pretro (so far reconstructed as a PSl. dialectism), that underwent a process of dissimilation (which took place in the Proto-Slavic era rather than later, in individual Slavic lgs.). Following a review of semantics of the existing continuants of *pretati in modern Slavic languages (and once again leaving the problem of its IE roots aside), applied is the method of comparing synonymous word-nests in order to provide arguments in favour of the etymology proposed. Employed is the parallelism of the semantic repertoire of the synonymous verb *klasti, *kladŏ and its nominal derivatives (occasionally also S.-Cr. spremati as well as the noun PSl. *lava /*lavьka dem.) in inducing the principal nine meanings of the postverbal noun *pretro: a) 'haystack', 'stook', 'sheaf'; b) 'pole (around which hay is stacked)'; c) 'chest, trunk'; d) 'shelf'; e) 'storage(room)', 'shelter, shed'; f) 'ceiling', 'attic', 'upper floor'; g) 'roof'; h) 'barn, (tools)shed'; i) '(roof)beam' – all of which are directly traceable to two verbal meanings 'to sort out, arrange, organize', and 'to heap, stow, arrange' which can be defined as basic ones. Final etymology of the noun *p(r)etro cannot be reached since the ultimate origin of the verb *pretati remains unfathomable.

Институт за српски језик САНУ
Кнез-Михаилова 36/1, 11000 Београд, Србија
jasna.vlajic@isj.sanu.ac.rs